

Література:

1. Вайнер Э. Н. Валеология / Э. Н. Вайнер. — М. : Флинта : Наука, 2001. — 416 с.
2. Завидівська Н. Н. Аспекти управління процесом формування здорового способу життя студентів вищих навчальних закладів / Н. Н. Завидівська / Актуальні проблеми організації фізичного виховання студентської та учнівської молоді Львівщини : зб. наук. праць. — Львів, 2005. — С. 99–104.
3. Колбанов В. В. Валеология : основные понятия, термины, определения / В. В. Колбанов. — СПб. : ДЕАН, 1998. — 232 с.
4. Міхесенко О. І. Валеологія: основи індивідуального здоров'я людини / О.І. Міхесенко. — Суми : Унів. кн., 2009. — 400 с.
5. Оржеховська В. М. Здоровий спосіб життя як превентивний фактор виховання / В. М. Оржеховська // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді : зб. наук. праць. — К. : Пед. думка, 1999. — Кн. 1. — 276 с.
6. Палічук Ю.І. Педагогічні здоров'язбережувальні технології у системі підготовки фахівців економічного профілю: дис. канд. пед. наук : 13.00.04 / Палічук Юрій Іванович. — Тернопіль, 2011. — 216 с.
7. Петров В. О. Здоровьесберегающие технологии в работе учителя физической культуры : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.01 / Петров Вадим Олегович. — Ростов н/Д., 2005. — 201 с.
8. Физиологические основы здоровья / Под ред. Р. И. Айзмана, А. Я. Тернера. — Новосибирск : Лада, 2001. — 524 с.
9. Чайка В. М. Підготовка майбутнього вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності : монографія / В. М. Чайка ; за ред. Г. В. Терещука. — Тернопіль : ТНПУ, 2006. — 275 с.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В АВІАЦІЙНІЙ ГАЛУЗІ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

УДК 658.344.64:656.7.071(045)

Ковалькова Т.О.

У статті обґрунтовуються педагогічні умови формування у процесі фахової підготовки готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі. Приділена увага особливостям діяльності в авіаційній сфері.

Ключові слова: педагогічні умови, готовність, психолог, авіаційна галузь, когнітивний компонент, особистісний компонент, рефлексивний компонент, інтерактивний компонент.

В статье обосновываются педагогические условия формирования в процессе профессиональной подготовки готовности будущих психологов к профессиональной деятельности в авиационной отрасли. Уделено внимание особенностям деятельности в авиационной сфере.

Ключевые слова: педагогические условия, готовность, психолог, авиационная отрасль, когнитивный компонент, личностный

компонент, рефлексивний компонент, інтерактивний компонент.

The article justifies pedagogical conditions of formation of future psychologists' readiness for professional work in aviation industry in the process of professional training. Special attention is devoted to the peculiarities of the activity in the field of aviation.

Keywords: *pedagogical conditions, readiness, psychologist, aviation industry, cognitive component, personal component, reflexive component, interactive component.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Аналіз спеціальних досліджень засвідчує, що в сучасній педагогічній науці вже розроблена певна система способів оптимізації професійної підготовки, котра побудована на логіці послідовного вибору найкращих варіантів основних компонентів навчання студентів – його змісту, методів, засобів, форм організації й аналізу результатів. Водночас приділена увага й поліпшенню умов реалізації її основних завдань.

Дослідники професійної підготовки студентів у ВНЗ використовують поняття “педагогічні умови” в якості компонента навчально-виховного процесу у вищій школі та розкривають їхню сутність у різному контексті. Педагогічні умови є фактором підвищення рівня готовності майбутніх спеціалістів до виконання професійних функцій.

Аналіз досліджень і публікацій. Дослідженням проблеми готовності до різних видів діяльності займалися такі науковці як: Д. Узнадзе, М. Дяченко, С. Тарасова, Т. Шестакова, Л. Кондрашова, Л. Кадченко, О. Міщенко, І. Гавриш, М. Кулакова, А. Ліненко, В. Стасюк та інші. Однак відсутні спеціальні дослідження, присвячені професійній підготовці майбутніх психологів до діяльності в авіаційній галузі. Як свідчать результати опитування студентів-майбутніх психологів та фахівців авіаційної галузі, підготовка психологів у вищих навчальних закладах авіаційного профілю потребує вдосконалення, зокрема, за рахунок орієнтованості її змісту на особливості діяльності у даній галузі. Оптимізувати процес навчання психологів до роботи в галузі цивільної авіації можливо шляхом забезпечення досить високого рівня цілеспрямованості навчання, значного посилення мотивації навчання майбутніх психологів, подальшого зростання інформаційного насичення змісту навчальних дисциплін з урахуванням особливостей функціонування авіаційної галузі, використання новітніх педагогічних технологій, зорієнтованих на особистість студента-психолога.

Метою даної статті є визначення педагогічних умов формування готовності в процесі фахової підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі.

Викладення основного матеріалу. Науковий аналіз проблеми формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі у процесі фахової підготовки передбачає визначення низки педагогічних умов, які впливатимуть на ефективність процесу формування зазначеного виду готовності.

А.Семенова та В.Стасюк у Словнику-довіднику з професійної педагогіки визначають “педагогічні умови” як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, груп людей [5, 243; 9].

Від педагогічних умов організації навчально-виховного середовища, вибору спеціальних засобів, методів, форм навчання, що є умовами, які організуються викладачем, у яких відбувається діяльність викладача і студента та реалізуються заплановані завдання, залежить результат педагогічного процесу у вищій школі [4, с. 295].

Під педагогічними умовами формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі ми розуміємо спеціально створене педагогічне середовище, що сприяє формуванню готовності майбутнього психолога до професійної діяльності з фахівцями даної галузі та сукупність методів, прийомів навчально-виховного процесу, які забезпечують формування зазначеного виду готовності.

На основі аналізу психолого-педагогічної та методичної літератури з теми дослідження, вивчення особливостей професійної діяльності фахівців-психологів, аналізу роботи фахівців авіаційної галузі нами були визначені такі педагогічні умови формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі: спрямованість діяльності науково-педагогічного працівника на формування готовності студентів-психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі; забезпечення особистісно зорієнтованого змісту навчання студентів; наявність суб'єктної позиції студентів у процесі професійної підготовки; використання методів, прийомів, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів-психологів.

Обґрунтовуючи сутність і значення першої педагогічної умови, яку ми визначили як *спрямованість діяльності науково-педагогічного працівника на формування готовності студентів-психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі*, було враховано необхідність формування когнітивного компонента готовності психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі, що характеризуються насамперед рівнем знань, які дозволяють, у свою чергу, формувати відповідні уміння та навички.

Активізація даної педагогічної умови відбувається за рахунок викладання циклу дисциплін «За самостійним вибором ВНЗ» при підготовці психологів авіаційної галузі. До них належать такі навчальні курси: «Психологічні проблеми спілкування в професійних командах та екіпажах», «Психологія авіаційного спорту», «Психологічні технології роботи з персоналом», «Психологія професійного ризику», «Психологія екстремальних та кризових ситуацій», «Постстрессова реабілітація».

Педагогічний процес у ВНЗ має бути цілісним процесом гармонійного розвитку, виховання і навчання, оволодіння уміннями і навичками практичного застосування у сфері авіаційно-професійної діяльності здібностей майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі. Основними етапами формування готовності студентів-психологів напрямку підготовки 6.030102 «Психологія» спеціальності 8.03010201/12 «Психологія» є:

- ознайомлення майбутніх психологів з авіаційною галуззю, особливостями авіаційного середовища та його інфраструктурою;

- набуття майбутніми психологами базових знань, умінь і навичок роботи із фахівцями авіаційної галузі (особливості психодіагностики, консультативної роботи, основи базових напрямів консультування, правила роботи з авіаційним персоналом, в екстремальних умовах, в умовах посттравматичного стресу);

- використано застосування знань, умінь і навичок до роботи в авіаційній галузі на практиці (вміти проводити психодіагностику персоналу, мати навички консультативної роботи, психопрофілактики, уміння здійснювати психореабілітацію фахівців авіаційної галузі);

- формування у майбутніх психологів умінь і навичок роботи в авіаційній галузі (вміти використовувати тренінгову діяльність у налагодженні виробничих конфліктів; вміти працювати з психодіагностичним інструментарієм (психологічними тестами, методиками);

- перевірка професійної якості підвищення рівня знань і самоосвіченості й особистісних здібностей майбутніх фахівців, засвоєних навичок та умінь (психологічні та педагогічні практики; курсові, бакалаврські, дипломні, науково-дослідні роботи; конференції, наукові семінари й тренінги).

Опис етапів спрямованості педагогічного процесу здійснено з використанням роботи О.Й. Карабіна [3, с. 365-371].

Для впливу на формування *особистісного* компонента готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі, до якого входить врівноваженість емоційної сфери, мотиваційна складова та інтегрованість ціннісно-мотиваційної сфери, було обгрунтовано другу педагогічну умову *забезпечення особистісно зорієнтованого змісту навчання студентів*.

В рамках активізації зазначеної педагогічної умови планується створення такого освітнього середовища, яке в процесі навчання сприяє визнанню індивідуальності студента, забезпеченню необхідних умов для його саморозвитку. Особистісно зорієнтований зміст навчання студентів-психологів передбачає відмову від готових, стандартних шляхів вирішення проблем та перехід до викладання навчальної дисципліни (психології) у формі «пояснення – пошуку», звернення до особистості студентів, урахування їхніх вікових, індивідуально-типологічних та статевих особливостей, інтересів, життєвого досвіду.

Для викладача забезпечення особистісно зорієнтованого змісту навчання - це відмова від авторитарного стилю спілкування із студентами та перехід до демократичного стилю, повага до особистості студента, гуманістичність спілкування, визнання права на індивідуальність. Педагог, який працює в межах особистісно зорієнтованого навчання, повинен враховувати індивідуальні розбіжності при засвоєнні студентами матеріалу, що вивчається, та орієнтуватись більше на процес, ніж на результат навчання. Комунікація, спільний пошук рішень та їх осмислення набагато важливіші для розвитку особистості, ніж готова відповідь. Толерантність, емпатія, бажання зрозуміти студента, оцінити і прийняти його думку ставлять педагога в позицію співробітництва, що сприяє вищій результативності навчання.

Отже, реалізація другої педагогічної умови – забезпечення особистісно зорієнтованого змісту навчання студентів – буде здійснена через розкриття індивідуальних можливостей і здібностей студента-психолога; надання йому допомоги в розкритті його власного потенціалу, самопізнанні, саморозвитку,

самоактуалізації, самовизначенні; розвитку універсальних професійних якостей як системоутворювальних елементів готовності до професії (здатність до емпатії, здатність до рефлексії, комунікативність), формування яких уможливлене у перспективі самовизначитись у життєдіяльності.

Для формування *рефлексивного (оцінного)* компонента готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі, що передбачає здатність студента до прогнозування й адекватної оцінки своїх дій та їх результату, а також до оцінки своєї підготовленості до професійної діяльності, ми виділяємо третю педагогічну умову, а саме – *наявність суб'єктної позиції студентів у процесі професійної підготовки*, яка спрямована на формування ставлення студентів до предметів і процесу пізнавальної діяльності, на створення в освітньому процесі ВНЗ таких ситуацій, які дають змогу студенту адекватно оцінювати свою підготовленість до професійної діяльності, а також можливі прогалини у знаннях, цілеспрямовано мотивувати всіх суб'єктів педагогічного процесу на створення в студентській аудиторії позитивного психологічного мікроклімату.

Ця умова спрямована на розвиток внутрішніх механізмів активності, потреби у пізнавально-практичних діях щодо прогнозування й адекватної оцінки своїх дій та їх результату, формує готовність до професійної діяльності психолога.

В основі пізнавальних мотивів діяльності студентів (учіння) лежить пізнавальна потреба, що пов'язана зі стійким пізнавальним інтересом, який забезпечує систематичну роботу майбутніх психологів в оволодінні фаховими психолого-педагогічними знаннями і методами професійної діяльності. Саме тому зміст навчального матеріалу повинен бути значущим для студента, визначеною має бути педагогічна мета, внутрішньопредметні і міжпредметні зв'язки, професійною спрямованістю характеризуватиметься цикл фундаментальних дисциплін, а цикл дисциплін «За самостійним вибором ВНЗ» – на проблемі фахівців авіаційної галузі, розвиток пізнавального інтересу та самостійності. Використання сучасних педагогічних технологій навчання дає змогу індивідуалізувати, диференціювати зміст, обсяг знань і послідовність їх викладання. Немає жодної проблеми в навчально-пізнавальній діяльності, яку можна було б вирішити без пізнавальної активності, інтересу, емоційного залучення. На думку О.В. Долженка, поки не буде зрозумілим смисл дисципліни з позицій потреб майбутньої професійної діяльності, тих завдань, які її вивчення допоможе вирішити, не можна очікувати від студентів творчої активності [2, с. 74].

Реалізація третьої педагогічної умови забезпечується створенням в студентській аудиторії пізнавального інтересу психологів до професійної діяльності, позитивного психологічного мікроклімату, ділових стосунків, творчого настрою, тобто тих умов, що забезпечують розумову активність, підвищену працездатність, задоволення роботою, продуктивну діяльність усіх учасників освітнього процесу від постановки мети і її реалізації до контролю результатів. Тільки за допомогою співробітництва можна розвивати індивідуальну творчість студента щодо самовизначення і самовдосконалення.

Формуванню позитивного ставлення до діяльності в авіаційній галузі сприяє організація поточного і підсумкового видів контролю, який спонукає

студентів активно і систематично оцінювати результати навчання, вносити у нього відповідні корективи.

Необхідність формування *інтерактивного* компонента готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі, що характеризує сформованістю умінь та навичок професійного психолога та психолога авіаційної галузі, буде втілено за допомогою *четвертої педагогічної умови*, яку ми визначили як *методи, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів-психологів*.

Аналіз наукової літератури дозволив з'ясувати, що одним зі шляхів інтенсифікації навчально-пізнавальної діяльності студентів є активне навчання. Першим на значення активного навчання звернув увагу ще Я. Коменський, закликаючи вчити дітей думати. Пізніше ці ідеї підтримували Й. Песталоцці, К. Ушинський. На можливість управління та активного формування необхідних мисленнєвих процесів вказували О. Леонтьєв і Л. Виготський. В. Давидов та Д. Ельконін також зазначали, що головним у розумовому розвитку є не метод навчання, а зміст навчання. Військовий педагог О. Барабанщиков підкреслює, що сучасна техніка актуалізує зв'язок умінь та інтелектуальних процесів, а для активної пізнавальної діяльності воїнів необхідний усвідомлений характер засвоєння знань [1, с. 25]. Отже, психологи та педагоги підкреслюють, що якість засвоєння людиною професійних знань, умінь і навичок залежить насамперед від рівня її активності в навчально-пізнавальній діяльності.

З урахуванням цієї четвертої педагогічної умови, що сприяє формуванню готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі, ми визначили методи, які активізують навчально-пізнавальну діяльність студентів-психологів. Для того, щоб реалізувати установку на більшу активність суб'єктів у навчальному процесі, використовують активні методи навчання. На противагу традиційним методам, при використанні активних методів, суб'єкт навчання відіграє більш активну роль. Серед важливих активних методів навчання С. Смирнов називає проблемні методи, зазначаючи, що постановка питань, формулювання суперечностей і проблематизація знань є досить давніми прийомами активізації навчання [6, с. 175].

Роль традиційних методів у процесі підготовки до професійної діяльності велика за умов їх ефективного використання, однак практичний досвід доводить ефективність активних форм і методів навчання, а саме: проведення лекцій з елементами дискусій, презентації, аналіз конкретних ситуацій, моделювання; практичні проекти, колективні завдання, тренінгові заняття.

Широкого застосування у психолого-педагогічній підготовці психолога набуває прийом використання тренінгів під час лекційних, семінарських та практичних занять. Цей метод спрямований на формування вміння ефективно спілкуватись, тобто комунікативності, презентації лідерських якостей, підвищення рівня мотивації у суб'єктів навчання тощо.

Висновки. Оптимізація процесу формування готовності майбутніх психологів до професійної діяльності в авіаційній галузі має реалізовуватися шляхом активізації певних педагогічних умов, котрі орієнтуватимуть фахову підготовку на діяльність в авіаційній галузі, сприятимуть виробленню умінь студентів до навчальних предметів і процесу пізнавальної діяльності, самостійно

оцінювати свою підготовленість до професійної діяльності, мотивувати всіх суб'єктів навчального процесу на створення в студентській аудиторії позитивного психологічного мікроклімату і, отже, підвищують ефективність навчально-виховного процесу у ВНЗ.

Література

1. Барабанщиков А.В. Педагогические основы обучения советских воинов / А.В. Барабанщиков. — М. : Воениздат, 1962. — 152 с.
2. Долженко О.В. Современные методы и технология обучения в техническом вузе: метод. пособие / О.В. Долженко, В.Л. Шатуновский. — М. : Высшая школа, 1990. — 191 с.
3. Карабін О.Й. Педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів гуманітарних дисциплін до роботи в інформаційному середовищі / О.Й. Карабін // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах : зб. наук. праць. — Вип. № 23 (76). — Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2012. — С. 365-371.
4. Мельничук І.М. Теорія і практика професійної підготовки майбутніх соціальних працівників засобами інтерактивних технологій: дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Мельничук І.М.; Тернопільський нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. — Тернопіль, 2011. — 585 с.
5. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А.В. Семєнова]. — Одеса: Пальміра, 2006. — 272 с.
6. Смирнов С.Д. Педагогика и психология высшего образования : от деятельности к личности / С.Д. Смирнов. — М.: Академия, 2003. — 302 с.

ВКЛАД ТАВРИЧЕСКОЙ И СИМФЕРОПОЛЬСКОЙ ЕПАРХИИ В РАЗВИТИЕ НАРОДНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА

УДК 254. 4

Шкарлат Л.П.

Рассматривается начальное и среднее образование в Таврической и Симферопольской епархии на Крымском полуострове. Это обусловлено необходимостью решения современных образовательных проблем, которые требуют тщательного анализа исторического опыта, позволяющего объединить на практике положительные достижения прошлого и передовые тенденции современной научной и педагогической мысли.

Ключевые слова: начальное образование, уездное училище, церковноприходские училища, воскресные школы.

Розглядається початкова та середня освіта Таврійської та Симферопольської єпархії на Кримському півострові. Це обумовлено необхідністю вирішення сучасних освітніх проблем, які вимагають ретельного аналізу історичного досвіду, що дозволяє об'єднати на практиці позитивні досягнення минулого і передові тенденції сучасної наукової та педагогічної думки.

Ключові слова: початкова освіта, повітове училище, церковнопарафіяльні училища, недільні школи.